

RESTRIKTIVNO TUMAČENJE PRAVA DRŽAVE DA NASLEĐUJE (ČL. 8., 21., 208., 209. I 221. ZAKONA O NASLEĐIVANJU I ČL. 28. I 73. ZAKONA O OSNOVAMA SVOJINSKOPRAVNIH ODNOSA)

Presudom Rev 402/2016 od 15.12.2016. god. smatrajući da postoji potreba za novim tumačenjem prava, odnosno odredaba Zakona o nasleđivanju koje regulišu pravo države da nasleđuje u vezi sa odredbama Zakona o osnovama svojinskopравnih odnosa koje regulišu održaj, Vrhovni kasacioni sud je zauzeo stav o pravu države da nasleđuje, kao restriktivnom.

Navedenom presudom je sud prihvatio odlučivanje o reviziji izjavljenoj protiv presude Apelacionog suda u Beogradu Gž 3200/15 od 15.10.2015. godine kao izuzetno dozvoljenoj, navodeći da iako se tužilac u reviziji poziva na potrebu da se ujednači sudska praksa kao osnov za posebnu reviziju, a pri tome ne ukazuje na drugačije sudske odluke u sličnim činjenično-pravnim situacijama, čime eliminiše taj osnov za posebnu reviziju, po mišljenju Vrhovnog kasacionog suda, u konkretnom slučaju za reviziju po članu 404. ZPP postoji drugi pravni osnov. To je potreba za novim tumačenjem prava, odnosno odredaba Zakona o nasleđivanju koje regulišu pravo države da nasleđuje u vezi sa odredbama Zakona o osnovama svojinskopравnih odnosa koje regulišu održaj.

U pomenutoj presudi sud zauzima stav o restriktivnom pravu države da nasleđuje, ukazuje na neusklađenost odredaba Zakona o nasleđivanju i Zakona o osnovama svojinskopравnih odnosa, ali i nužnosti da se navedene neusklađenosti moraju tumačiti u korist zakonskih naslednika.

Pre nego što izložimo stavove Vrhovnog kasacionog suda u navedenoj presudi, navešćemo relevantne odredbe, na koje se i sud pozivao u svojoj odluci.

I Relevantne odredbe

Ustav Republike Srbije („Sl.glasniku RS“, broj 98/2006) u čl. 58. jemči pravo na imovinu:

„Jemči se mirno uživanje svojine i drugih imovinskih prava stečenih na osnovu zakona.

Pravo svojine može biti oduzeto ili ograničeno samo u javnom interesu utvrđenom na osnovu zakona, uz naknadu koja ne može biti niža od tržišne.

Zakonom se može ograničiti način korišćenja imovine.

Oduzimanje ili ograničenje imovine radi naplate poreza i drugih dažbina ili kazni, dozvoljeno je samo u skladu sa zakonom."

Članom 1. Dodatnog protokola uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda je propisano:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni."

Članom 8. **Zakona o nasleđivanju** ("Sl. glasnik RS", br. 46/95, 101/2003-USRS i 6/2015) propisan je krug zakonskih naslednika:

„Na osnovu zakona, ostavioca nasleđuju: njegovi potomci, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegov bračni drug, njegovi roditelji, njegovi usvojioci, njegova braća i sestre i njihovi potomci, njegovi dedovi i babe i njihovi potomci i njegovi ostali preci.

Nasleđuje se po naslednim redovima.

Naslednici bližeg naslednog reda isključuju iz nasleđa naslednike daljeg naslednog reda.

Republika Srbija je poslednji zakonski naslednik."

U čl. 21. istog zakona je propisano kako i kada država nasleđuje:

„Republika Srbija nasleđuje ako ostavilac nema drugih zakonskih naslednika.

Republika Srbija ne može se odreći nasleđa.

Zaostavština koju Republika Srbija nasledi postaje državna imovina."

Član 208. Zakona propisuje postupak sa zaostavštinom kada su naslednici nepoznati:

„Kad nije poznato ima li naslednika, sud će oglasom pozvati lica koja polažu pravo na nasleđe da se prijave sudu u roku od jedne godine od dana objavljivanja oglasa.

Oglas će se istaći na oglasnoj tabli suda, objaviti u "Službenom listu Savezne Republike Jugoslavije", "Službenom glasniku Republike Srbije", a, po potrebi, i na drugi način.

Ako ima nagoveštaja da je prebivalište ili boravište naslednika u inostranstvu, oglas će se objaviti i u odgovarajućem inostranom sredstvu javnog obaveštavanja."

Članom 209. istog zakona je propisano:

„Kad se po isteku roka od jedne godine od dana najkasnije objavljenog oglasa ne prijavi nijedan naslednik, sud će doneti rešenje kojim zaostavštinu predaje na uživanje Republici Srbiji.

Republika Srbija stiče svojinu na predatim stvarima u roku od tri godine za pokretne, a deset godina za nepokretne stvari, počev od otvaranja nasleđa."

Članom 221. Istog zakona propisana je nezastarivost prava na zahtevanje zaostavštine:

„Pravo naslednika da zahteva zaostavštinu ne zastareva.

Time se ne dira u pravila o održaju, sticanju od nevlasnika i zastarelosti potraživanja."

Članom 28. **Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa** ("Sl. list SFRJ", br. 6/80 i 36/1990, "Sl. list SRJ", br. 29/1996 i "Sl. glasnik RS", br. 115/2005 - dr. zakon) je propisano:

„Savestan i zakoniti držalac pokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom tri godine.

Savestan i zakonit držalac nepokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom deset godina.

Savestan držalac pokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom deset godina.

Savestan držalac nepokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom 20 godina.

Naslednik postaje savestan držalac od trenutka otvaranja nasleđa i u slučaju kada je ostavilac bio nesavestan držalac, a naslednik to nije znao niti je mogao znati, a vreme za održaj počinje teći od trenutka otvaranja nasleđa."

Član 73. Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa propisuje da **„Naslednik postaje držalac u trenutku otvaranja nasleđa, bez obzira na to kada je stekao faktičku vlast na stvari.“**

II Prikaz presude

Činjenično stanje

„...Sada pokojna BB, bivša iz ..., bila je vanknjižni vlasnik garsonjere broj ..., površine 13m² koja se nalazi u prizemlju stambene zgrade u ulici ... broj ... u ... i to na osnovu ugovora o otkupu stana koji je zaključila sa Opštinom Palilula kao prodavcem 1995. godine. Ona je preminula ... godine, a nije sačinila zaveštanje niti je zaključila ugovor o doživotnom izdržavanju. Po saznanju za činjenicu smrti, Javni pravobranilac Gradske opštine Palilula je 03.06.2005. godine kod Prvog osnovnog suda u Beogradu pokrenuo postupak za raspravljanje zaostavštine. Pošto nije bilo poznato da li ostavlja ima naslednike, sud je u "Službenom glasniku Državne zajednice Srbije i Crne Gore", "Službenom glasniku Republike Srbije" i preko oglasne table suda objavio oglas u kome je pozvao sva zainteresovana lica koja polažu pravo na nasleđe da se jave sudu u roku od godinu dana od dana objavljivanja oglasa. Sud nije objavio oglas u nekom inostranom sredstvu javnog obaveštavanja, a to je mogao po članu 208. stav 3. Zakona o nasleđivanju. Kako se u navedenom roku niko nije prijavio Prvi opštinski sud u Beogradu je doneo rešenje O 1504/05 od 23.11.2006. godine kojim je nepokretnost predao Republici Srbiji na uživanje. Tužilac je sin sada pokojne BB i podneo je tužbu za utvrđenje prava svojine protiv tužene Republike Srbije 10.06.2014. godine. Nižestepeni sudovi su našli da je njegov tužbeni zahtev neosnovan, s obzirom da je Republika Srbija protekom 10 godina od otvaranja nasleđa postala vlasnik sporne nepokretnosti i to po sili zakona..." (Iz presude Vrhovnog kasacionog suda, Rev 402/2016 od 15. decembra.2016. god.)

Na osnovu navedenih odredbi a uzimajući u obzir činjenično stanje, ukoliko se u propisanim rokovima ni jedno od zainteresovanih lica ne javi na oglas, sud imovinu daje na uživanje R. Srbiji. Ona tada samo stiče ovlašćenje da uživa zaostavštinu.

R. Srbija pravo svojine na pokretnim stvarima stiče tek protekom roka od tri godine, a na nepokretnim protekom roka od deset godina, počev od otvaranja nasleđa.

Ako ipak postoje naslednici, oni bi u okviru navedenih rokova, odnosno dok R. Srbija ne stekne svojinu na nasleđenoj zaostavštini, uvek mogli istaći zahtev za zaostavštinu, jer to pravo ne zastareva. Ali kada proteknu rokovi za održaj, oni gube nasledna prava i zaostavština konačno pripada R.Srbiji.

Vrhovni kasacioni sud ima drugačiji stav.

Stav VKS

Vrhovni kasacioni sud ističe da su nižestepeni sudovi zauzeli stav da to što nije pronađen zakonski naslednik ni po objavljenom oglasu, a u roku iz člana 209. stav 1. Zakona o nasleđivanju stvara osnov da država postane vlasnik nepokretne imovine koja je predmet nasleđivanja po članu 209. stav 2. istog zakona.

Sud konstatuje da je na taj način **činjenica da zakonski naslednik nije pronađen izjednačena sa situacijom kao da zakonskog naslednika i nema** ističući da se pravo države da nasleđuje mora restriktivno tumačiti i to na taj način da ona nasleđuje **samo kada zakonskog naslednika zaista nema**.

Vrhovni kasacioni sud dalje ističe da je **cilj ustanovljenja države kao zakonskog naslednika** da se spreči nastajanje imovine bez vlasnika i **tzv. ležeće nasleđe**, a što bi dovelo do pravne nesigurnosti. Samim tim proizilazi da **pojava zakonskog naslednika u bilo koje vreme** stvara osnov da on od države koja je postala formalni vlasnik protekom zakonskih rokova, a time i pasivno legitimisana, potražuje svoje nasledstvo, navodeći da takav zaključak proističe iz odredbe člana 221. stav 1. Zakona o nasleđivanju po kojoj pravo naslednika da zahteva zaostavštinu ne zastareva, a takav stav nije protivan ni stavu 2. člana 221. Zakona o nasleđivanju po kome se ne može dirati u pravila o održaju, sticanju od nevlasnika i zastarelosti potraživanja.

Sud dalje konstatuje da bi se moglo govoriti o održaju, nužna je faktička vlast na stvari, savesnog držaoca uz protek zakonskog roka po članu 28. Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa pri čemu postoji i zakonska pretpostavka o nasledniku kao držaocu od trenutka otvaranja nasleđa (smrti ostavioca) po članu 73. istog zakona.

Sud zatim zaključuje da je očito da postoji određena neusklađenost između člana 209. stav 2. i člana 21. u vezi člana 221. Zakona o nasleđivanju u vezi sa pomenutim odredbama Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa, ali da se te neusklađenosti moraju tumačiti u korist zakonskih naslednika jer se samo na taj način može ostvariti ustavom zajemčeno pravo na imovinu iz člana 58, kao i pravo na imovinu iz člana 1. dodatnog protokola uz Konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Umesto zaključka

Sud smatra da se situacija da ni jedan zakonski naslednik nije pronađen, odn. u konkretnom slučaju da se ni jedno zainteresovano lice koje polaže pravo na imovinu nije javilo na oglas u roku od godinu dana ne može izjednačiti sa činjenicom da zakonskog naslednika zaista i nema.

Imajući u vidu činjenicu da neko obavezno mora da stupi na mesto koje je pripadalo ostaviocu (princip obavezne univerzalne sukcesije u našem pravu), ukoliko ostavilac umre bez zaveštanja, a nema srodnika, njegov univerzalni sukcesor je R. Srbija. Nasleđivanje od strane države se, shodno ovom stavu suda može posmatrati kao nužno zlo u postupku, radi pravne sigurnosti i nastajanja imovine bez vlasnika. Ovo posebno imajući u vidu činjenicu da se za razliku od drugih univerzalnih sukcesora, jedino R. Srbija, kao poslednji univerzalni sukcesor, ne može odreći nasleđa. Ona ne daje izjavu o prihvatanju nasleđa, a eventualna izjava o odricanju od nasleđa ne bi proizvodila pravno dejstvo. Ona bi mogla jedino da ustupi svoj nasledni deo, ali samo testamentarnim naslednicima, budući da ona kao naslednik ne bi ni postojala da ima drugih zakonskih naslednika.

Zauzetim stavom, dajući primat jednoj u odnosu na drugu odredbu koje se nalaze u koiziji, sud šalje poruku da svako zainteresovano lice koje polaže pravo na nasleđe može da potražuje od države svoje nasledstvo i protekom zakonom propisanih rokova, dakle bilo kada.

Postavlja se pitanje da li se ovakvim stavom stvara pravna nesigurnost imajući u vidu činjenicu da su rokovi propisani sa razlogom, upravo zbog uspostavljanja pravne sigurnosti?

Izvor: "Restriktivno tumačenje prava države da nasleđuje", dipl. prav Jelena Petrović, časopis „Advokatska kancelarija“, broj 37, Profi Sistem Com, septembar 2017. god.